

ORIGINEA SCHEILOR ȘI RĂSPÎNDIREA LOR PE TERITORIUL CARPATO-DUNĂREAN*

ION HURDUBEȚIU

Scriitorii bizantini Menander Protector și Prokopios din Cezareea¹, ale căror opere, prin informațiile geografice și etnografice pe care le conțin, constituie una din sursele cele mai importante pentru istoria secolului al VI-lea, denumeau Țara Românească „Sclavinia“, iar pe slavii care locuiau atunci în Cîmpia Română „sclavini“².

Acești slavi nord-dunăreni, denumiți între ei sloveninu, plural slovene³, au botezat ținuturile locuite de romanicii din Cîmpia Dunării de Jos „Vlașca și Vlasia“⁴, căci atât în sudul Dunării cât și în nordul fluviului „viața romană a continuat pînă la sfîrșitul secolului al VI-lea“⁵.

Existența unei zone de limbă romanică, în regiunea de pădure din jurul Giurgiului, fosta capitală a județului Vlașca și pînă la Cernavodă, pe ambele maluri ale Dunării, o confirmă azi doi filologi germani: E. Gamillscheg⁶ și G. Reichenkron⁷.

În secolul al VI-lea, în care romanitatea răsăriteană lua contact cu slavii, aceasta nu i-a cunoscut în sensul social de „sclavi“, ci ca pătură stăpînitore

* Acest articol a apărut în revista „Südost-Forschungen“, München, 1968, vol. XXVII, p. 293—301, cu titlul *Problèmes de toponymie de la région d'Arges. Quelques contributions à l'éclaircissement de l'origine des Schei*. Acum se publică într-o formă mai dezvoltată.

¹ K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zu Ende des oströmischen Reiches*, München, 1891, p. 41, 51.

² *Istoria României* Buc. Edit. Academiei, 1960, vol. I, p. 731—732.; Iorgu Iordan, *Rumänische Toponomastik*, Teil I, Bonn, 1924, p. 104: „Die Formen mit scl finden sich bei allen Schriftstellern, die Zeitgenossen der alten Slaven waren“. În realitate, întreaga romanitate balcanică, inclusiv daco-romanii, în contact cu primii slavi, i-a denumit „sclavi“. Cu termeni derivați din slavus, italienii îi denumesc Schiavoni, iar francezii esclavons. E. Gamillscheg ne atrage atenția că în romanul provensal *Flamenca*, „esclava“ are înțeles de „esclavonne“ (Slawin).

³ A. I. Rosetti, *Istoria limbii române*, Buc., 1964, vol. III p. 29.

⁴ I. Iordan, *Toponimia românească*, Buc., 1963, p. 301.

⁵ A. I. Rosetti, *op. cit.*, p. 29; Idem, „Magazin istoric“, anul II, nr. 9, p. 3.

⁶ E. Gamillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*, Berlin, 1940, p. 9.

⁷ G. Reichenkron, *Die Bedeutung des rumänischen Sprachatlas für die ungarische und türkische Philologie*, în „Ungarische Jahrbücher“, 1940, vol. 20, fascicula 1—2, p. 17—34.

care, mai târziu, în timpul primului imperiu bulgar, extins în secolul al IX-lea și în nordul Dunării⁸, ne va influența organizarea politică și religioasă.

Istoricul Menander ne-a păstrat răspunsul lui Dauritas, o căpătenie a sclavinilor, dat hanului avar Baian, care le pretindea tribut: „Născutu-s-a oare pe lume acela care să ne poată supune pe noi? Sîntem obișnuiți ca noi să supunem pe alții, să nu ne supunem altora, lucru de care sîntem siguri, atîta vreme cît vor fi războaie și săbii”⁹.

Din cele de mai sus reiese că următorul citat din articolul „Argeșul în lumina toponimiei”¹⁰: „Se știe că încă de la începutul contactului lor cu slavii, romanii i-au numit pe aceștia sclăvus, plural sclavi, pronunțare populară pentru slavus, deoarece îi cumpărau ca sclavi”, nu ține seama de realitățile istorico-lingvistice de atunci și, ca atare, ultima afirmație nu poate fi susținută cu argumente probante.

În primul rînd, în „epoca latină a limbii române”¹¹, sistemul social-sclavagist era perimat, deoarece, în sudul Dunării, predomina colonatul, așa că romanicii de acolo nu mai obișnuiau să mai cumpere sclavi; iar în al doilea rînd, fiindcă pronunțarea populară de „sclavus” pentru „slavus”, la plural de „sclavi” sau „sclavini” pentru etnicul „slavi” are altă explicație științifică decît cea invocată de autorii amintitului articol.

Bazîndu-mă pe cercetările făcute de către filologii romaniști, am arătat în lucrarea mea de doctorat¹² că romanicii dunăreni, în secolul al VI-lea, timp în care au luat contact cu slavii, nu puteau pronunța grupul consonantic „sl” decît intercalînd între s și l un c. Așa se explică faptul că daco-romanii le spuneau slavilor „sclavi” sau „sclavini” și asta o făceau nu din considerente de ordin social, ci în baza unei legi fonetice caracteristice evoluției de atunci a latinei populare răsăritene¹³. Această lege a fost valabilă și în centrul romanic, denumit de E. Gamillscheg „zona numărul I” din Munții Apuseni, unde localnicii de atunci, din secolul al VI-lea și pînă astăzi, pronunță cuvintele „sloi”, „slab”, „slugă” și „slănină”, împrumutate de la imigranții slavi, sub formă de „sloi”, „sclab”, „sclugă” și „sclănină”¹⁴.

Acest fenomen lingvistic, adăugat lîngă toponimicele romanice Abruttum → Abrud și Ampeium → Ampoiu, este invocat de romanistul E. Gamillscheg ca cel mai convingător argument în combaterea teoriei lui Roesler și a adeptilor

⁸ Chr. Joh. Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, Halle, 1804, p. 139;

I. Hurdubețiu, *Die Deutschen über die Herkunft der Rumänen*, 1943, p. 16—17.

⁹ *Istoria României*, vol. I, p. 13.

¹⁰ Acesta este semnat de G. Giuglea, M. Mocanu, O. Proca și G. Țepelea și a apărut în revista „Argeș”, nr. 6, p. 13.

¹¹ O. Densușianu, *Istoria limbii române*, Buc., 1961, vol. I, p. 190.

¹² *Die Deutschen über die Herkunft der Rumänen*, 1943.

¹³ I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*, 1924, vol. I, p. 104. Despre necesitatea epentezei la pronunțarea grupului „sl” vezi și S.B. Bernstein, *Gramatica comparată a limbilor slave* (trad. și note de G. Mihăilă), Buc., 1965, p. 83.

¹⁴ I. Hurdubețiu, *op. cit.* p. 66, nota 178: „Aceleiași legi fonetice, intercalarea lui c între s și l—este a i se atribui forma de „sclav” pentru etnicul „slav”. Concluzia trasă de unii istorici din denumirea medievală de „sclavi” pentru „slavi”, cum că ei ar fi fost robii altor popoare, este falsă.

săi, care ne contestă continuitatea nord-dunăreană după 271 e.n.¹⁶ Reiese, așadar, că nu din considerații de ordin social au fost botezați slavii de către strămoșii noștri daco-romani „s c l a v i”, ci din neputința organelor de vorbire de a pronunța sunetele s și l alăturate.

În concluzie, în secolul al VI-lea, pronunțarea denumirii etnice de „slavus” sub forma de „sclavus” a fost determinată de fonetica vremii, și nu de vânzarea sau cumpărarea slavilor ca robi sau sclavi.

Conviețuirea daco-romanilor cu slavii, pe teritoriul județului Argeș, invocându-se denumirile toponimice de Schiau, plural Schei, în sensul că „scheii” ar fi fost „ultimele rămășițe de slavi înainte de asimilarea lor totală în masa românească”, nu este, de asemenea, susținută cu argumente convingătoare de cei patru coautori ai articolului menționat, fiindcă în secolele X—XI, când dispar ultimele insule nord-dunărene de slavi în masa românească, nu mai erau valabile legile fonetice „de la începutul contactului romanilor cu slavii”, căci și ele „au o durată limitată de timp; sînt active o bucată de vreme, după care acțiunea lor încetează”¹⁶. În secolul al VI-lea se vorbea daco-romana, iar în secolul al X-lea, limba română, avînd fiecare specificul ei fonetic.

În favoarea presupusei conviețuiri româno-slave, în secolele X—XI, nu se pot, după Ovid Densusianu, invoca denumirile toponimice de Schiau și Schei fiindcă schimbări fonetice de tipul „cl” → „chi” datează din epoca timpurie a formării limbii române cînd „clamo” și „glemus” dădeau „chiem” și „ghiem”. Această epocă putea fi secolul al VI-lea, cînd latinescul facies (facia) dădea românescul „față”¹⁷. Din momentul în care simbioza daco-romano-slavă începe a fi activă (secolele VIII—IX), slavismele din limba noastră: clin, clădire, clopot și sfeclă vor păstra grupul consonantic „cl” neschimbat.

Ca atare, denumirea de schiau, plural schei, trebuie să provină nu din etapa ultimă a procesului de formare a limbii române, ci din prima fază a românei comune vechi, adică secolele VI—VIII, cînd fonetica vremii permitea încă trecerea de la slavus → sclavus → schiau. Acesta e punctul de vedere al lui Tiktin¹⁸, pe care și l-au însușit și filologii noștri, academicienii Iorgu Iordan¹⁹ și Alexandru Rosetti²⁰, care derivă pe „schiau” din „sclavus” sau „sklavenos”, fără a arăta însă cînd și în ce arie geografică a avut loc acest fenomen lingvistic. Slavistul Emil Petrovici dă următoarea evoluție: sloven(in)u → sclavus (sclavenus) → șchiau, căci grupul consonantic scl va da scl’ (ca în aromână șcl’au) și sk’ (ca în daco-română sk’iau = șchiau)²¹.

¹⁶ E. Gamillscheg, *op. cit.*, p. 15.

¹⁷ I. Iordan, *Introducere în lingvistica romanică*, 1957, p. 209.

¹⁸ O. Densusianu, *op. cit.*, p. 187.

¹⁹ H. Tiktin, *Rumänisch — deutsches Wörterbuch*, Bukarest, 1912: Schiau, plural Schei = Bulgare.

²⁰ I. Iordan, *Toponimia românească*, 1963, p. 265, nota 2. Aici autorul ține să precizeze că în latina medievală „sclavus” nu avea sensul de „slav” în general, *ci de bulgar*.

²¹ A. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. IV, V, VI, 1966, p. 59.

²² E. Petrovici, *Le latin oriental possédait-il des éléments slaves?* în „Revue Roumaine de linguistique”, XI, 1966, 4, p. 315.

În problema aceasta spinoasă a lămuririi originii cuvîntului „schei“, Ovid Densușianu are cu totul altă părere. El afirmă: „Credem că este imposibil să considerăm daco-romanul „schiau“ ca reprezentant direct al latinului „sclavus“, cum socotesc Miklosich și Tiktin. După părerea noastră, „schiau“ nu este altceva decît albanezul „sk'a“, folosit ca și forma românească corespunzătoare, pentru a desemna pe bulgari“²². La fel vede lucrurile și C. J. Jirecek, care-i arată pe vecinii noștri sud-dunăreni denumiți de români „Skjeji“, iar de albanezi „Skjau“²³.

Valabile ar putea fi ambele variante, așa că dreptate ar putea să aibă atît Tiktin cît și Densușianu, dar în orice caz „scheii“ nord-dunăreni sînt elemente etnice (bulgari sau români din Bulgaria) admigrate în nordul Dunării, concluzie la care au ajuns, de altfel, de mult, filologii consacrați și cu renume mondial: M. Friedwagner²⁴, Ovid Densușianu²⁵ și Iorgu Iordan²⁶, carea dmit, de-a lungul veacurilor, emigrări de români din Balcani dincoace de Dunăre. Ca atare, nu-i exclus ca pe românii sud-dunăreni chiar frații nordici să-i poreclească în sens geografic schiau (plural schei), ca și pe bulgari, numai fiindcă sînt veniți din Bulgaria²⁷.

Sextil Pușcariu în „Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache“²⁸ le dă ca probabile pe ambele etimologii și din „sclavus“ și din „sk'a“. În plus, el ne face atenți că „sk'a“ poate avea înțelesul și de „schismatic grec“. Dacă cercetările de folclor ar dovedi-o, n-ar fi exclus ca unii dintre scheii veniți din Bulgaria să fi fost bogomili,²⁹ cum este cazul cu scheii stabiliți pe Valea Tîrnavei, în satul Cergăul-Mic³⁰, căci este lucru știut că această erezie bulgaro-balcanică a influențat și folclorul nord-dunărean³¹.

²² O. Densușianu, *op. cit.*, p. 188.

²³ J. C. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 115: „Beachtenswert ist es, dass, die Bulgaren bei den Albanesen Skjau (Bulgaren Skenia), bei den Rumänen ganz ähnlich Skjeji heissen“.

²⁴ M. Friedwagner, *Über die Sprache und Urheimat der Rumänen in ihrer Frühzeit*, publicat în „Zeitschrift für Romanische Philologie“, 1934, vol. 54, p. 641.

²⁵ O. Densușianu, *op. cit.*, p. 191: „Istoria ne arată că a existat o emigrație în masă a românilor din sudul Dunării în nordul Dunării“.

²⁶ I. Iordan, *Introducere în lingvistica romanică*, 1957, p. 97.

²⁷ Mihail Moxa, Cronograful transcris și adnotat de N. Simache și Tr. Cristescu, Buzău, 1942: „de aici se sculă Murat cu turcii de luară Trănovul și alte cetăți multe și țara Scheailor, (p. 188). „Pre aceea vreme ucise și Sușman, domnul Scheailor, pre Dan Voevod, domnul românesc“ (p. 189—190). „După moartea lui Marco Cralevici se vărsa sînge mult cît era văile crunte; deci se spăre Baiazid și fugi de trecu Dunărea și pusese socotitori pre la toate vadurile și prinse pre Sușman, domnul Scheailor, de-l tăie, ani 6903; atunci luară turcii și țara Scheailor cu totul, 6905“.

²⁸ Heidelberg, 1905, p. 139.

²⁹ Bogomilii („Prietenii lui dumnezeu“, „oameni buni“), sectă creștină întemeiată în secolul al XI-lea de preotul bulgar Bogomil.

³⁰ I. Mușlea, *Scheii de la Cergău și folclorul lor*, Cluj, 1928.

³¹ Anton Balotă, în *Bogomilismul și cultura maselor populare din Bulgaria și țările române* („Romanoslavica“, nr. 10, 1964), subliniază la p. 64 că: Nicolae Iorga atrăgea atenția asupra așezărilor medievale de populații sud-slave, și în special bulgare, pe teritoriul românesc, socotindu-le realități istorice indiscutabile. Într-adevăr, aceste așezări sînt atestate documentar pentru veacurile XIII-XVII „nu numai sub raportul etnic, ci și sub cel social și ideologic-bogo-

Acești eretici bogomili, prigonii de țarii ortodocși de la Tîrnovo puteau fi nu numai bulgari, ba chiar români, căci Gamillscheg fixează în Valea Timocului a treia zonă de formare a limbii române ³².

Teza că scheii sînt veniți din sudul Dunării o putem susține și cu argumente toponimico-geografice, deoarece localitățile denumite Schiau și Scheiul predomină mai ales în Muntenia.

La nord de Rîmnicu-Vîlcea avem Valea Scheaiului, apoi trecînd în stînga Oltului, aria lor toponimică urmează zona de deal pînă la Brăila ³³. Pe Topolog e situat satul Scheiu -Duculești, mai jos Valea Scheiului cu satul Scheiu; la sud de Curtea de Argeș avem Piscul Scheaului³⁴ sau Scheului³⁵ menționate documentar primul la 16 aprilie 1533 și al doilea la 29 august 1544. Ele sînt flancate la nord-est de suburbia Schei a orașului Cîmpulung, iar la sud-vest de satul Schiau-Bascov, urmînd apoi, în aceeași zonă, dealul Schiaua-Lăicăi, Scheiul de Sus, Scheiul de Jos și dealul Scheilor, menționat documentar la 1 mai 1536 ³⁶. Lîngă Tîrgoviște se amintește de Scheiul Episcopiei și Scheiul Sfîntu Ion ³⁷. La nord de Vălenii de Munte, pe Teleajen, documentele menționează satul Scheulești³⁸, iar în Valea Călugărească, satul Scheau, lîngă Tohani. Frunzescu menționează Valea Scheilor, cătun al comunei Tohani ³⁹.

În zona de cîmpie găsim în Oltenia gîrla Scheiului, proprietate a mănăstirii Vierăș⁴⁰, apoi în stînga Oltului, satul Scheioastre, unde în mai 1531 este amintit ca martor un anume Cernat⁴¹; în 25 aprilie 1550 se amintește de grămăticul Drăgușin din Scheostri ⁴²; satul Schei pendinte de comuna Mîrșa, Ilfov, e menționat la 5 august 1451⁴³, Schei-Alexei la confluența Săratei cu Ialomița, amintit documentar la 13 decembrie 1514; pe Călmățui era moșia Scheiului, proprietatea bisericii Sf. Nicolae Schei-Brașov, apoi moșiile boierești Scheaua-Liscoteanca și Scheauna-Urleasca; lîngă comuna Cuza

milic". M. Costăchescu, în *Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, Iași 1931, vol. I, p. 156 și vol. II p. 183, amintește de satul Sirbi așezat pe Rîul Rebricea, afluent al Birladului, dăruit de Alexandru cel Bun la 31 martie 1423 lui Moșișă Filozoful, „cărturar cu influență bogomilică”.

³² E. Gamillscheg, *Randbemerkungen zum Rumänischen Sprachatlas*, Berlin, 1941, p. 15.

³³ I. Donat, *Cîteva aspecte geografice de toponimie din Țara Românească*, studiu publicat în „Fonetică și Dialectologie”, vol. IV 1962, p. 102: „Cercetarea arată că noii veniți nu s-au risipit în toată regiunea respectivă, ci au trăit în grupuri. Colonizările au lăsat ca și cuceririle urme în toponimie... ele au un caracter insular.”

³⁴ *Documente privind istoria României*, veac XVI, B, Țara Românească, vol. II, p. 132.

³⁵ *Ibidem*, p. 315.

³⁶ *Ibidem*, p. 207.

³⁷ Cf. D. Frunzescu, *Dicționarul topografic și statistic alu României*, Buc., 1872, p. 423. Autorul le arată ca păduri.

³⁸ *Documente privind istoria României*, B, Țara Românească, veac XVII, vol. II, doc. 13, din 26 iunie 1611, p. 11.

³⁹ D. Frunzescu, *op. cit.*, p. 423.

⁴⁰ *Documente privind istoria României*, veacul XVI, B., Țara Românească, vol. V, p. 12, doc. XII.

⁴¹ *Ibidem*, vol. II, p. 98.

⁴² *Ibidem*, p. 400.

⁴³ *Ibidem*, veacurile XIII, XIV, XV, C. (1247—1500), doc. 111, p. 121.

Vodă, satul Schei, iar lângă Filiiu documentar este amintit la 18 iulie 1505 un hotar pînă în Scheaul; lângă Fetești, la 12 august 1573, satul Scheau, proprietatea Mănăstirii Dealul⁴⁴.

Dinspre Dunărea dobrogeană, scheii se răspîndesc și în Moldova pe axa Galați—Suceava: Scheia de lângă Suceava, numită și „Bulgari“, amintită documentar la 1 iunie 1613⁴⁵; Scheuleți, aparținînd de comuna Cuza Vodă, amintit documentar la 28 ianuarie 1569 și 1756; Scheia de pe Siret, amintită în cronicile secolului al XV-lea sub numele de „Bulgari“⁴⁶.

Scheia, în cîmpul lui Vlad, pe Valea Albă, amintită documentar la 23 august 1445⁴⁷, Scheii sat aparținînd de comuna Mircești, amintit documentar la 12 august 1616⁴⁸; Scheia, sat aparținînd de comuna Văleni, amintit documentar la 28 iunie 1632 de domnitorul Alexandru Iliș⁴⁹; dealul Scheia, comuna Scheia și satul Scheia de Jos aflate toate între afluenții Bîrladului, Stavnicul și Rebricea; Scheia, pe Rebricea, cu cătunul Căuești, amintită în 1497⁵⁰; șesul Scheii cu satul Scheia, așezat lângă Bolgari, „care acum se numește Bătrînești“⁵¹, denumită după 1743 satul Cîmpeni, pendinte azi de comuna Secuieni; Scheia, sat la sud de Huși, amintit documentar la 1 mai 1546⁵²; Scheae pe Prut, amintită documentar la 16 aprilie 1617⁵³, Scheia pe Sărata, amintită documentar la 22 martie 1528⁵⁴, Scheii la gura Frumoasei, sat al mănăstirii Putna, amintit documentar la 2 februarie 1503⁵⁵; Scheia, moșie, amintită documentar la 20 aprilie 1521⁵⁶; Seliștea Scheianilor, „unde

⁴⁴ *Documente privind istoria României*, veac XVI, vol. I, p. 104 și vol. IV, p. 117.

⁴⁵ C. C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene*, Buc. 1967, p. 117. Toponimicul moldovean de Scheia este sinonimul toponimicului muntean și ardelean de Schei. Cf. Hrisovul voevodului Constantin Cehan Racoviță din 1751: „Facem știre cu acest hrisov al domniei mele, că viind înainte domnii mele preoții de sfînta biserică ce se numește Scheia, ce iese lângă cetatea Brașovului“ (fragment reproduc din Istoria bisericii Scheilor Brașovului, Brașov 1899, de Sterie Stinghe).

⁴⁶ *Idem*, p. 286; Gorka Olgierd, *Cronica moldo-germană a epocii lui Ștefan cel Mare (1457—1499)*, publicată în „Revista Istorică Română“, vol. V—VI (1935—1936), p. 66: „In dem menet Martij am dem tag an eynem montag da schlug sych der Stephan voyvoda myt dem Hronota bey, der *Bylygerey* an dem Wasser Tzeret genand“. Autorul folosește cronică de la Bistrița, unde Scheia era amintită „u Bulgareh na Sirete“. Lupta aceasta a avut loc la 6 martie 1486.

⁴⁷ M. Costăchescu, *Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, Iași 1931, vol. II, p. 553.

⁴⁸ *Documente privind istoria României*, veac XVII, A. Moldova, vol. IV, p. 18.

⁴⁹ „Revista Arhivelor“, anul I, p. 323; Scheia se cheamă Vălenii.

⁵⁰ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, Buc., 1913, vol. II (1493—1503), p. 122.

⁵¹ M. Costăchescu, *Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, Iași 1931, vol. I (1374—1437), p. 457 și Damian P. Bogdan, *Acte moldovenesti dinainte de Ștefan cel Mare*, Buc., 1938, p. 8—9. M. Costăchescu afirmă că lupta cu Hroiote a avut loc pe teritoriul satului Bolgari, azi Bătrînești.

⁵² G. h. Ghibănescu, „Surete și Izvoare“, vol. XVIII, p. 215—219.

⁵³ *Idem*, vol. II, p. 168—170.

⁵⁴ *Idem*, *op. cit.*, p. 336—337.

⁵⁵ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, Buc., 1913, vol. II, p. 214 și 218.

⁵⁶ M. Costăchescu, *Documente moldovenesti de la Ștefăniță Voievod*, Iași, 1943, p. 270.

a fost satul bulgăresc", amintită documentar la 15 iulie 1448⁵⁷ și Scheia, uliță veche, existentă și azi în orașul Bacău.

Dacă am admite teza că denumirea de Schei ar oglindi ultimile rămășițe de slavi „înainte de asimilarea lor în masa românească,” teză susținută în articolul apărut în nr. 6 al revistei „Argeș”, atunci ar trebui neapărat să prevaleze în privința unor astfel de denumiri Transilvania de nord și Moldova de răsărit, căci aici procesul de românizare a slavilor întârzie mai mult decât în zona romanică nr. 1 din Munții Apuseni.

Pentru Transilvania, Anonymus relatează că ungurii, la venirea lor acolo, au găsit în anul 896 „Blasii et Scлавii”, adică români și slavi, iar filologul clujean G. Kisch dovedește că la venirea sașilor, în 1162, procesul de românizare totală a slavilor era terminat, întrucît slavismele din dialectul săsesc sînt luate din limba română⁵⁸. Pînă cînd a durat în Moldova acest proces de românizare a vechilor slavi n-am putea preciza⁵⁹.

Reiese, așadar, că în ținuturile depărtate de Dunăre, deși procesul de asimilare a slavilor a întârziat față de Muntenia, totuși, localitățile cu numele de Schei nu predomină, fapt care infirmă teza emisă de cei patru coautori ai articolului amintit și întărește ipoteza provenienței sud-dunărene a scheilor, fie că sînt români, fie că sînt de origine etnică bulgari.

Dacă în Țara Românească avem 25 de toponimice care amintesc de prezența scheilor pe teritoriul carpato-dunărean, iar în Moldova 19, în schimb, în Transilvania nu găsim Schei decât la Brașov⁶⁰ și în satele Cergăul Mare și

⁵⁷ I. Bogdan, *op. cit.*, p. 130: „Pe Covurlui, cu numele de Rădicești, unde a fost satul bulgăresc” (documente din 24 sept. 1468).

⁵⁸ G. Kisch, *Zur Wortforschung: Erloschenes Slaventum in Siebenbürgen* în „Korespondenzblatt”, vol. XLVII, Sibiu, 1924; Cf. și Sextil Pușcariu, *Pe urmele trecutului*, în revista „Astra”, anul II, nr. 1, p. 4; la fel și *Istoria României*, vol. II, p. 48: „slavii nu fuseseră încă complet asimilați de populația băstinașă în secolele X—XI”. Înseamnă deci că asimilarea lor s-a desăvîrșit în prima jumătate a secolului al XII-lea.

⁵⁹ C. C. Giurescu, *op. cit.*, la p. 23—24 constată, pe bază de documente, că în Moldova, domnii și boierii au adus elemente slave, dar că aceste colonizări tîrzii au alt caracter decât prima așezare din perioada prefeudală.

⁶⁰ A. Balotă, în studiul său *Bogomilismul și cultura maselor populare din Bulgaria și țările române* („Romanoslavica”, nr. 10, p. 62) afirmă: „Scheii de la Brașov, de lingă Cîmpulung Muscel, provin din Bulgaria”.

C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Buc., 1946, vol. III, partea a II-a, p. 833: „Prima cronică din Transilvania, despre care știm că s-a scris în limba română este cronică papei Vasile de la Biserica Sfîntu Nicolae din Scheii Brașovului, alcătuită în 1633... primul eveniment pomenit este din 1392 cînd ar fi venit «Bulgarii» în Brașov”. C. Lăcea, *Sînt în Transilvania așezări de români veniți din sudul Dunării sau nu sînt?*, în „Dacoromania”, Cluj, vol. IV, 1927, p. 354: „Românii din Schei se deosebesc de cei din Brașovul Vechi. Între Schei și românii din împrejurimi căsătoriile erau foarte rare... Sașii îi numesc în documentele lor bulgari sau bolgari, uneori „Bulgarii noștri” sau în săsește „Belger” și cartierul „Belgerei”, iar ungurește „Bolgárszék”. Ceilalți români din Brașov numesc acest cartier „Schei”. La ei înșiși nu există tradiția că ar fi de origină bulgară”.

C. Mușlea, în lucrarea sa, *Biserica Sfîntu Nicolae din Scheii Brașovului*, vol. I (1292—1742), la p. 29 afirmă: „Românii din Schei nu sînt bulgari de origină... ei n-au venit pe aceste plaiuri în 1392, ci mult mai înainte”.

V. Niculescu în studiul său, *În Scheii Brașovului*, (extras al Institutului de geografie al Universității din Cluj, vol. V, 1929, 1930, 1931), afirmă la p. 297: „Organizarea feciorilor

Cergăul Mic ⁶¹, de pe Valea Tîrnavei, azi județul Alba, iar în secolul al XV-lea sînt menționați documentar în Țara Hațegului un Sclay în 1438 și un Skey în 1480, 1482 și 1493 ⁶².

Dacă originea bulgară a scheilor din Cergău se vede din rugăciuni și din obiceiurile practicate de ei la diferite sărbători ⁶³, în schimb, a celor din satul Scheia, comuna Cuza Vodă (jud. Roman), o putem dovedi cu următorul fragment de la p. 20 din *Cronicele slavo-române din secolele XV—XVI*, publicate de Ion Bogdan ⁶⁴: „În anul 6994 (1486) luna martie, 6, luni, a fost război cu Hroiote la Bulgarii pe Siret și l-au prins și i-au tăiat capul ⁶⁵“. Această localitate *С В Ъ Л Г А Р Е Х* din Letopisețul slavon din epoca lui Ștefan cel Mare, în secolul al XVII-lea, în cronică lui Grigore Ureche apare „pre Siret la Schee“ (azi Scheia, în jud. Roman) ⁶⁶. Aceasta-l îndreptățește pe istoricul Constantin C. Giurescu ⁶⁷ să afirme că „locuitorii ei au fost la origine bulgari“.

Tot bulgari trebuie să fi întemeiat și locuit și fostul sat Rădăcești de pe Covirlui, căci Ștefan cel Mare întărindu-i, la 24 septembrie 1468, dreptul de proprietate asupra lui, boierului Șteful Cernătescul, ține să menționeze că acolo, unde este azi seliștea Scheanilor și moșia Scheia, „a fost satul bulgăresc“: *где било село болгарское* ⁶⁸.

Din cazurile mai sus-citate, academicianul Iorgu Iordan conchide că: Limba veche românească se folosește pentru bulgari de substantivul schiau ⁶⁹. Acest fapt, care este cu siguranță mult anterior secolului al XVI-lea, — data apariției primelor texte românești —, a contribuit și el la crearea situației aici în discuție, deci acolo unde ne-am putea aștepta să găsim numele „bulgari“ dăm peste „schei“, adică peste un sinonim ⁷⁰. Această părere o împăr-

în cete se cunoaște în vechile ținuturi trace și se cunoaște și azi în Balcani de unde se presupune că au venit o parte din strămoșii românilor din Schei“.

Cf. și *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. I, p. 1 și următoarele; la fel, cronicile lui I. Albrich, Joseph Trausch și Thomas Tartler aflate în fondul Honterius-Brașov.

⁶¹ C. L a c e a, *op. cit.*, p. 355: „Schei sînt numiți de români și bulgarii din Cergăul Mare și Mic, ... județul Alba.“

⁶² N. D r ă g a n, *Românii în veacurile IX—XIV, pe baza toponimiei și a onomasticii*, Buc., 1933, p. 279.

⁶³ I. M u ș l e a, *Scheii de la Cergău și folclorul lor*, Cluj, 1928, extras din „Daco-Romania“, vol. V, p. 16.

⁶⁴ Ediția P. P. Panaitescu, Buc., 1959.

⁶⁵ *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția C.C. Giurescu, 1934, p. 46.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 286.

⁶⁸ M. C o s t ă c h e s c u, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare* Iași, 1931, vol. I, p. 333 și vol. II, p. 324—325 și I. B o g d a n, *op. cit.*, vol. I, p. 129.

⁶⁹ I. I o r d a n, *Toponimia românească*, Buc., 1963, p. 265—266.

⁷⁰ B. P. H a s d e u, *Cuvențe den bătrîni*, Buc., 1878 (Cronica lui Moxa) „...împăratul bizantin porunci la Alexandru domnul Scheailor și la orașe, și la domnul sîrbilor...“ „...deci iară se adunară Scheaii cu Mihail fiul lui Alexandru“ (p. 401); „Baiazid prinse pe Șișman domnul Scheailor cu totul...“ (p. 402).

tăsește și istoricul bulgar P. Atanasov în recenta sa lucrare, *L'imprimerie en Roumanie et les Bulgares de Brașov au XVI-e siècle* ⁷¹.

Însușindu-și o veche părere a istoricului N. Iorga ⁷², Iorgu Iordan ține să sublinieze că „pînă într-o epocă nu prea îndepărtată de a noastră, românii au cunoscut la sud de Dunăre o singură populație slavă, pe care o numeau sîrbi, indiferent de adevărata ei origină etnică” ⁷³. Deși A. Gorovei ⁷⁴ este de altă părere și susține că „folclorul nostru pomenește rar de sîrbi, dar foarte des de bulgari”, totuși, teza Iorga-Iordan ar explica de ce, începînd din secolul al XVII-lea, denumirea de „schiau” își pierde înțelesul de „bulgar”, iar satele ce se vor forma, posterior, de către imigranții slavi sud-dunăreni (mai ales din Macedonia) poartă denumirea de Sîrbi ⁷⁵, ca o consecință a faptului că „numeroși bulgari de la noi se numesc ei înșiși sîrbi”. Amănuntul acesta explică și el într-o oarecare măsură numărul foarte redus al toponimicelor „Bulgari” din țara noastră. Astăzi un sat cu denumirea de Bulgari nu mai găsim decît în Maramureș ⁷⁶.

Dar cînd vorbim de sate a Bulgari, Sîrbi, Ungureni, să nu uităm concluziile la care au ajuns doi mari filologi români: Sextil Pușcariu și Iorgu Iordan. Sextil Pușcariu scria: „Numele lor (vorbim de românii din Scheii Brașovului) de bulgari n-ar trebui luat în sens etnic, ci geografic” ⁷⁷, iar Iorgu Iordan, în lucrarea sa de doctorat *Rumänische Toponomastik* ⁷⁸, afirma: „Românii numesc ca străini nu numai pe cei care aparțin altor naționalități ca ruși, unguri și alții, ci chiar pe românii bejenți din alte ținuturi”, concluzie la care au ajuns și Constantin Lacea ⁷⁹ și M. Costăchescu ⁸⁰.

⁷¹ „Études balkaniques”, Sofia, 6, 1967, p. 128: „Dans le passé les Roumains n'entendaient par Scheii que les Bulgares... La population roumaine désignait les Bulgares sous leur ancienne appellation: Sloveni, Sclaveni — Slavi, qui plus tard, conformément à la phonétique roumaine, s'est transformé en Scheii.” Reiese, deci, că slavii sud-dunăreni care vor asimila pe bulgari erau botezați de romanitatea orientală șkai sau schei, denumire cu care vor fi porecliți în evul mediu și actualii bulgari de limbă slavă.

⁷² N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, 1905, vol. I, p. 313—314.

⁷³ I. Iordan, *op. cit.*, p. 263.

⁷⁴ „Revue Internationale des Études balkaniques”, III, p. 469.

⁷⁵ Localități cu denumirea aceasta de Sîrbi găsim, una în fosta regiune Argeș, una în fosta regiune Banat, una în fosta regiune București, trei în fosta regiune Bacău, trei în fosta regiune Crișana, două în fosta regiune Galați, una în fosta regiune Hunedoara, una în fosta regiune Iași, două în fosta regiune Maramureș și una în fosta regiune Suceava, în total, 16. Cf. *Nomenclatura poștală a R.S.R.*, 1966, p. 354.

⁷⁶ I. Iordan, *op. cit.*, p. 265 și 268: „Se numesc Bulgari și mahalalele orașelor Tecuci și Huși”.

⁷⁷ Revista „Astra”, Brașov, an II, I, p. 4. La fel vedea lucrurile și Dr. Nicola Popu, în *Schiță din istoria Brașovului cu specială considerare la români*, Brașov, 1883, p. 18. p. 93.

⁷⁸ C. Lacea, *op. cit.*, p. 360: „Denumirea de „bulgari” se impunea de la sine, într-un timp cînd adeseori numele dat unei persoane sau unei populații avea mai degrabă sens geografic decît etnic”; iar la p. 361: „Între cei veniți au fost și bulgari, aceștia au fost într-un număr foarte mic față de majoritatea românească a acestei populații”.

⁸⁰ M. Costăchescu, *Documente de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1948, p. 16/17: „bulgari, sîrbi, schei, ruși, uneori înseamnă același lucru”; iar în *Documentele moldovenești, înainte de Ștefan cel Mare*, Iași, 1931, vol. II, p. 346: „Sîrbi corespunde cu Ruși ca Scheia cu Bulgarii”.

Ținând seama de faptul că scheii cîmpulungeni, în evul mediu, erau și buni cioplitori ai pietrei de Albești, iar cei așezați alături de românii brașoveni s-au făcut vestiți ca pietrari și zidari la construcția Bisericii Negre⁸¹ și tot la sfîrșitul secolului al XIV-lea ca constructori ai cetății Scheia de lângă Suceava, putem conchide că una din ocupațiile de bază ale sud-dunărenilor bejenii, de teama turcilor, a fost aceea de meșteri pietrari, pe lângă cea de negustori și de dîrstari.

Din cronică protopopului Vasile din Brașov⁸² despre clădirea bisericii Sf. Nicolae aflăm că în anul 1392 au venit aici „bulgarii”, adică scheii brașoveni. Ținând însă seamă că „la ei înșiși nu există tradiția că ar fi de origine bulgară⁸³, ar fi mai logic să considerăm numeroasele localități de Scheiu și Schei din teritoriul carpto-dunărean ca niște corespondente ale localităților cu terminația finală de „U n g u r e n i”: Albești-Ungureni, Căpățineni-Ungureni, Cepar-Ungureni, Oești-Ungureni, Berevoești-Ungureni și Boteni-Ungureni, și nu ca „ultimele rămășițe de slavi înainte de asimilarea lor totală în masa românească”. După cum satele de „ungureni” au fost întemeiate dincoace de Carpați de români bejenii din Transilvania din cauza prigoanei religioase și feudale⁸⁴, tot așa și denumiri de: Cîmpulung-Schei, Brașov-Schei și Suceava-Scheia se explică prin așezarea aici și a unor români veniți din Bulgaria fie ca eretici bogomili (ziși și pavlicheni), prigonii de statul bulgar⁸⁵, fie de teama turcilor care au transformat această țară, la sfîrșitul secolului al XIV-lea, în pașalic.

Academicianul Iorgu Iordan arată că „numai în Muntenia propriu-zisă, filologul Weigand a găsit 53 de sate cu populație de origine bulgară... locuitorii multora dintre acestea fiind numiți sîrbi de către români”⁸⁶.

Dacă din sud au venit elemente etnice bulgare⁸⁷, cu atît mai mult au venit aici, la frații lor liberi, români porecliți „schei”, adică „bulgari”, numai din considerente geografice și juridico-politice.

⁸¹ Este cazul a se face o distincție între brașovenii băștinași și scheienii veniți din sudul Dunării și care au dat denumirea cartierului Schei, locuit de români. Acest lucru îl putem dovedi cu documentul nr. CCVIII din colecția Hurmuzachi II/2, p. 229, din anul 1474, în care pe lângă români, armeni și greci sint amintiți și bulgari și pe care A. Balotă îi arată în studiul citat la nota 31, „ca meșteșugari constructori” (p. 63).

⁸² I. Lupaș, *Cronici și istorici români din Transilvania*, Craiova, vol. I, p. 16.

⁸³ C. Lăcea, *op. cit.*, p. 354.

⁸⁴ Chr. Ioh. Engel, *op. cit.*, p. 130: „Mai precis determină Raicevich (*Osservazioni storiche naturali e politiche intorno la Valachia et Moldavia*, Napoli, 1788, p. 246) numărul acestor emigrați numiți în Țara Românească Ungureni, la 13 000 de familii” Cf. I. Hurdubețiu, *op. cit.*, p. 34; C. C. Giurescu, *Transilvania în istoria poporului român*, Buc., 1967, p. 66: „Se pot indica 184 de sate, la sud și la răsărit de Carpați în Țara Românească și Moldova, fără cele din Dobrogea — cu populație venită din Transilvania.”

⁸⁵ A. Balotă, *op. cit.*, în revista „Romanoslavica”, nr. 10, p. 63.

⁸⁶ I. Iordan, *op. cit.*, p. 262 și M. Costăchescu, *Documente de la Ștefan cel Mare*, p. 16—17: „Bulgari, sîrbi, schei, ruși, care uneori înseamnă același lucru”.

⁸⁷ C. Velichi, *Mișcările revoluționare de la Brăila din 1841—1843*, Buc., 1958, p. 18: „Emigrarea bulgarilor la nord de Dunăre a început o dată cu căderea bulgarilor sub turci”. Cf. N. Drăgan, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*, Buc., 1933, p. 279: „Este sigur că Schei înseamnă populație de origină bulgară”.

Pentru pămîntenii nord-dunăreni, acești frați sudici erau, așadar, bulgari numai din punctul de vedere al provenienței geografice ca și ungurenii români veniți din Transilvania.

În concluzie, ținînd seama de faptul că „toponimia“, privită dialectic, reflectă „momente din viața unei colectivități“⁸⁸, putem afirma că s c h e i i trebuie considerați azi ca emigranți sud-dunăreni, care, din punctul de vedere al provenienței etnice sînt fie bulgari, românizați azi⁸⁹, cum este cazul cu cei de la Cergău și unii din Scheii Brașovului⁹⁰, fie români, din Bulgaria⁹¹, cum este cazul celor mai mulți schei de la Brașov și Cîmpulung Muscel⁹², veniți cel mai tîrziu în secolul al XVII-lea, dată după care imigranții sud-dunăreni sînt numiți de pămînteni cu termenul generic de „sîrbi“, indiferent de originea lor etnică.

Dacă scheii de pe teritoriul carpato-dunărean sînt de origine sud-dunăreană — și am dovedit acest lucru, o altă concluzie importantă care se desprinde este că lipsa lor aproape totală în Transilvania se poate invoca în favoarea băștinășiei românilor⁹³ transilvăneni și infirmă teoria imigraționistă.

⁸⁸ I. Iordan, *Nume de locuri românești în R.P.R.*, Buc., 1952, p. IV.

⁸⁹ P., Atanasov, *L'imprimerie en Roumanie et les Bulgares de Brașov au XVI-e siècle*, în „Etudes balkaniques“, Sofia, 6, 1967, p. 129; constată că din cei 5 829 de scheieni din Brașov recenzați în 1829 nici unul nu se mai declară bulgar și toți sînt trecuți în statistica orașului de atunci ca români.

⁹⁰ Stînghie Sterie, *Die Schkejer oder Trokaren in Kronstadt*, Leipzig, 1900, p. 55: „Die Maurer die bei Gelegenheit der Gründung (1385) der Schwarzenkirche nach Kronstadt gekommen sind, waren Bulgaren“. Ca să ne convingă, la p. 59 citează cuvintele: „slon“, „gorița“ (pădurice) și „văgleniște“ (loc de făcut cărbuni) folosite de către unii scheieni. Teza că o parte din scheienii brașoveni provin și din emigranți bulgari (diploma papei Sixtus al IV-lea din 1474) o crede verosimilă și marele nostru slavist și cunoscător al Brașovului Ion Bogdan, care afirmă că: „Nu se poate vorbi de Schei, fără a admite pe lîngă elementul românesc și elementul slav, pentru care vorbesc atîtea dovezi puternice“, (cf. Stînghie Sterie, *Întemeierea orașului Brașov și originea românilor din Scheii Brașovului*, 1938, prefață). La fel cu Ion Bogdan vede lucrurile și P. P. Panaitescu, în recenzia care i-o face în „Revue roumaine d'histoire“, VII, 1968, p. 96—99, studiului citat al lui P. Atanasov; susține și el că la sfîrșitul secolului XIV au venit la Brașov cîteva familii de comercianți bulgari.

⁹¹ C. Lăcea, *op. cit.*, p. 370: „Scheii Brașovului și megleno-românii, în special cei din Tîrnaveca, au o patrie comună, în sudul Dunării, în Bulgaria răsăriteană, regiunea Tîrnovei, căzută sub turci în 1393; megleniții au luat-o spre sud, iar scheii spre nord.“

⁹² A. Balotă, *op. cit.*, p. 62: „Scheii de la Brașov, de la Cîmpulung Muscel, provin din Bulgaria“.

⁹³ E. Gamillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*, și G. Reichenkron, *Die Entstehung des Rumänentums nach den neuesten Forschungen*, în „Sudostforschungen“, vol. 22 (1963), p. 61—77.